

I Türkoloji Qurultayla bağlı araşdırmalar, qurultay nümayəndələrinə qarşı aparılan qəddar represiyanın nə ilə bağlı olduğunu dəqiqləşdirmək istəyi bizdə ümumi olaraq belə bir qənaət formalaşdırdı ki, bu məsələ SSRİ dövrü və ötən əsrin 30-40-cı illəri çərçivəsində deyil, təxminən iki əsrə yaxın bir dövr kontekstində öyrənilməlidir. Həm çar Rusiyası, həm də SSRİ dövrünün təhsillə bağlı araşdırmaları, arxiv sənədləri, türkdilli xalqların mədəniyyətinə, ədəbiyyatına, təhsilinə, dövlətçilik siyasətinə qarşı olan pərdəli, gizli yanaşmalar öyrənilməli, qloballaşma dövründə də dilimizi, təhsil sistemimizi yad meyillərdən, gizli təsirlərdən qorumalıyıq. Ötən əsrlərdə rus dili siyasətinin başımıza gətirdiyi oyunların yerini indi də ingilis və ya başqa dillər almamalıdır.

ƏDƏBİYYAT/REFERENCES

1. Abdullayev, A. (1958). Azərbaycan dilinin tədrisi tarixinə dair. – Bakı: Azər nəşr. – 203 s.
2. Birinci Türkoloji Qurultay: görünən və görünməyən tərəflər (2016). Elmi sessiyanın materialları (10 iyun 2016-cı il). – Bakı: “Elm və təhsil”. – 100 s.
3. Hacıyev, T. (2012). Azərbaycan ədəbi dili tarixi. II hissə. – Bakı: “Elm”. – 389 s.
4. Həbibbəyli, İ. (2016). Birinci Türkoloji Qurultayın dərsləri və müasir çağırışlar //“Türkoloji Qurultayın 90 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq konfrans: Türkoloji elmi-mədəni hərəkətdə ortaq dəyərlər və yeni çağırışlar” beynəlxalq konfransın materialları. I hissə. – Bakı, 7-12.
5. Qasimov, C. (2019). Birinci Türkoloji Qurultay: Şahidlər və şəhidlər. – Bakı: “Gənclik”. – 735 s.
6. Nağısoylu, M. (2016). I Türkoloji Qurultay – tarixə düşmüş əlamətdar hadisə //“525-ci qəzet”. – 5 mart, – s.14.
7. Первый всесоюзный тюркологический съезд (2011). – Баку: «Нагыл еви». – 552 ст.
8. [https://www.anl.az/down/meqale/elmi_ish/2019/10/804869\(meqale\).pdf](https://www.anl.az/down/meqale/elmi_ish/2019/10/804869(meqale).pdf)
9. <https://yenicurkiye.com/baku-turkoloji-kongresinin-100-yili-ozel-sayisi/>

Məqalə tarixçəsi

Daxil olub 06.03.2026
Qəbul edilib 17.03.2026
Nəşrə tövsiyə edib Pıralı Əliyev
pedaqogika elmləri doktoru, professor

<https://doi.org/10.30546/114578.2026.3015.204>

**ÜMUMİ ORTA TƏHSİL PİLLƏSİNDƏ İNTERAKTİV TƏLİM
METODLARININ SİSTEMLİ TƏTBİQİ VƏ TƏLİM PROSESİNİN
SƏMƏRƏLİLİYİNİN ARTIRILMASI
(V-IX SİNİFLƏR ÜZRƏ ELMİ-PRAKTİK TƏHLİL)**

Aytən Süleymanova

Azərbaycan Diplomatik Akademiyası

<https://Orcid.org/0009-0003-9064-6859>

asuleymanova@ada.edu.az

Xülasə

Müasir təhsil sistemində interaktiv təlim metodlarından istifadə dərs prosesinin səmərəliliyini əhəmiyyətli dərəcədə yüksəldir. Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, şagirdlərin təlim prosesində fəal iştirakı onların dərk etmə qabiliyyətini inkişaf etdirir, biliyin daha möhkəm mənimsənilməsinə şərait yaradır və şəxsiyyət kimi formalaşmasına müsbət təsir göstərir. Bu məqalədə V-IX siniflərdə interaktiv metodların tətbiqi təcrübəsi təhlil olunur. Nəticələr göstərir ki, belə metodların sistemli şəkildə tətbiqi – yəni ardıcıl və davamlı istifadəsi – şagirdlərin həm akademik nailiyyətlərini, həm də tənqidi və yaradıcı düşünmə bacarıqlarını artırır. Məqalədə interaktiv təlimin ənənəvi üsullarla müqayisədə üstünlükləri, onun təlim prosesinə inteqrasiyası yolları, həmçinin müəllimlərin qarşılaşdığı çətinliklər və həll imkanları araşdırılır. Təhlil əsasında orta məktəb dərslərində interaktiv yanaşmanın effektivliyi üçün metodiki tövsiyələr verilir.

Açar sözlər: interaktiv təlim, fəal metodlar, təlim səmərəliliyi, şagirdyönlü təhsil, V-IX sinif, tədris metodikası, sistemli tətbiq.

**SYSTEMATIC IMPLEMENTATION OF INTERACTIVE TEACHING
METHODS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION AND ENHANCEMENT
OF THE EFFICIENCY OF THE EDUCATIONAL PROCESS
(A SCIENTIFIC AND PRACTICAL ANALYSIS BASED ON GRADES V-IX)**

Aytan Suleymanova

Azerbaijan Diplomatic Academy

Abstract

The use of interactive teaching methods has significantly improved the efficiency of lessons in modern education. Research indicates that active student participation in the learning process enhances cognitive skills, leads to better knowledge retention, and positively influences personal development. This article analyzes the experience of applying interactive methods in grades 5-9. The findings show that the systematic application of such methods – i.e., their consistent and continuous use – improves students' academic performance as well as their critical and creative thinking abilities. The article examines the advantages of interactive learning compared to traditional methods, discusses ways to integrate interactive techniques into the teaching process, and explores challenges faced by teachers along with potential solutions. Based on this analysis, methodological recommendations are provided to maximize the effectiveness of interactive approaches in middle school classrooms.

Key words: interactive learning, active methods, learning efficiency, student-centered education, grades 5-9, teaching methodology, systematic application.

СИСТЕМАТИЧЕСКОЕ ВНЕДРЕНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ В СИСТЕМЕ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ И ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА (НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ НА ОСНОВЕ V-IX КЛАССОВ)

Айтан Сулейманова

Азербайджанская дипломатическая академия

Резюме

Использование интерактивных методов обучения значительно повышает эффективность учебного процесса в современной системе образования. Проведенные исследования показывают, что активное участие учащихся в учебном процессе развивает их познавательные способности, способствует более прочному усвоению знаний и положительно влияет на формирование личности. В данной статье анализируется опыт применения интерактивных методов в 5-9-х классах. Результаты показывают, что систематическое применение таких методов – то есть их последовательное и непрерывное использование – улучшает как академические достижения учащихся, так и их навыки критического и творческого мышления. В статье

рассматриваются преимущества интерактивного обучения по сравнению с традиционными методами, обсуждаются пути интеграции интерактивных методов в учебный процесс, а также сложности, с которыми сталкиваются учителя, и возможные пути их преодоления. На основе проведенного анализа предложены методические рекомендации для повышения эффективности интерактивного подхода в школьных занятиях.

Ключевые слова: интерактивное обучение, активные методы, эффективность обучения, личностно-ориентированное образование, 5-9 классы, методика преподавания, систематическое применение.

Giriş/Introduction

Son illərdə Azərbaycanca təhsil sisteminin modernləşdirilməsi istiqamətində aparılan islahatlar təlim prosesinin səmərəliliyinin artırılmasını əsas hədəflərdən biri kimi qarşıya qoyur. 2013-cü ildə qəbul edilmiş Təhsil Strategiyasında təhsilalanların passiv “hafizə məktəbi”ndən aktiv, yaradıcı düşüncə inkişaf etdirən “təfəkkür məktəbi”nə keçidi təmin etmək prioritet kimi qeyd edilmişdir. Bu kontekstdə interaktiv (fəal) təlim metodlarının mənimsənilməsi və tədris prosesinə tətbiqi xüsusilə aktuallaşmışdır. Artıq əldə edilmiş ilkin nəticələr göstərir ki, tədris prosesində fəal-interaktiv təlim texnologiyalarının tətbiqi dərslərin səmərəliliyini yüksəldən ən vacib şərtlərdən biridir. Yəni, şagirdlərin dərslər zamanı bilikləri sadəcə əzbər alması yox, özlərinin fəal kəşf etməsi və tətbiq etməsi təlimdən daha yüksək nəticə əldə etməyə imkan verir. Bununla belə, interaktiv metodların mahiyyəti, ənənəvi təlimdən fərqi və onların sistemli şəkildə reallaşdırılması mexanizmi daha dərinlən təhlilə ehtiyac duyur.

Ənənəvi təlim modelində müəllim əsas bilik mənbəyi, şagird isə məlumatı passiv qəbul edən mövqedə olur. Bu cür yanaşmada dərk etmə fəaliyyəti əsasən reproduktiv xarakter daşıyır – şagirdlər məlumatları əzbərləməklə kifayətlənir və onların idrak motivasiyası aşağı səviyyədə qalır. Nəticə etibarilə, yalnız informasiya ötürülməsi və yaddaşa yönəlmiş belə tədris şəraitində müasir dövrün tələblərinə cavab verən hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyət yetişdirmək çətinləşir. Müasir informasiya cəmiyyətində elmin müxtəlif sahələrində bilik həcmi sürətlə artdığı üçün ənənəvi metodlarla həm bütün bilikləri çatdırmaq, həm də onların mənimsənilməsini təmin etmək getdikcə çətinləşir [İbrahimov, Hüseynzadə, 2018:21]. Bu problemin həlli yollarından biri təlim metodlarının keyfiyyətə dəyişdirilməsi, yəni yeni pedaqoji texnologiyaların tətbiqidir. İnteraktiv təlim

məhz bu ehtiyacdən doğan, müəllimlə şagirdin əməkdaşlığına əsaslanaraq şagirdləri fəallaşdırmağı, onların dərs prosesində təşəbbüskar və maraqlı iştirakını təmin etməyi qarşıya qoyan yanaşmadır.

İnteraktiv təlimin aktuallığı təkcə nəzəri deyil, praktik baxımdan da özünü göstərir. Son dövrdə aparılan müsahibə və müşahidələr təsdiq edir ki, interaktiv təlim metodlarının sistemli tətbiqi üçün məktəbdaxili şəraitin yaradılması şagirdlərin şəxsiyyət kimi formalaşmasına və hərtərəfli inkişafına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Bu fakt, interaktiv metodların tək-tək tətbiqinin deyil, məhz ardıcıl və planlı şəkildə istifadəsinin vacibliyini önə çıxarır. Qeyd olunan məqamlar mövzunun aktuallığını göstərməklə yanaşı, araşdırmanın məqsədini də müəyyən edir: interaktiv metodların mahiyyətini açıqlamaq, onların V-IX siniflərdə tətbiq xüsusiyyətlərini təhlil etmək və sistemli tətbiqin təlim prosesinin effektivliyinə təsirini qiymətləndirmək.

İnteraktiv təlim metodlarının mahiyyəti və səmərəliliyə təsiri. İnteraktiv (fəal) təlim metodları dedikdə, təlim prosesində müəllimlə öyrənən arasında qarşılıqlı fəaliyyətə, dialoqa və əməkdaşlığa əsaslanan metodlar başa düşülür. Belə metodlarda şagirdlər dərsin mərkəzində dayanır və biliklərin “hazır şəkildə” müəllim tərəfindən verilməsini passiv şəkildə dinləmirlər. Əksinə, interaktiv dərslərdə şagirdlər bilikləri müstəqil axtarır, kəşf edir, tətbiq edir və bu zaman müəllim yönəldici və məsləhətverici rolunda çıxış edir. İnteraktiv təlim, şagirdin idrak fəallığını gücləndirərək onun dərkətmə prosesinə aktiv qoşulmasını təmin edir. Tədqiqatlar göstərir ki, interaktiv təlimdə dərsin səmərəliliyi daha çox şagirdlərin müstəqil yaradıcı fəaliyyətinin nəticəsi kimi qiymətləndirilir. Yəni, şagird yalnız mövzunu öyrənmir, eyni zamanda onu tətbiq edir, yeni nəticələr çıxarır ki, bu da dərslərdə yüksək nailiyyətlərə gətirib çıxarır [Bağırova, 2022:32].

İnteraktiv metodların səmərəliliyə müsbət təsiri bir sıra amillərlə bağlıdır. İlk növbədə, şagirdlərin dərsə marağı artır: ənənəvi üsullarla müqayisədə, interaktiv yanaşma şagirdlərdə dərsə qarşı daxili motivasiya yaradır. Məsələn, müzakirələr, qrup tapşırıqları, oyunlar kimi üsullar dərs mühitini daha cəlbedici edir. Şagirdlər dərs boyu fasiləsiz dinləyici rolunda qalmadığı üçün, öz fikirlərini ifadə etmək, suallar vermək və problemləri həll etmək imkanı qazanırlar. Nəticədə, onların tənqidi və yaradıcı təfəkkürü inkişaf edir, öyrəndikləri materialı daha dərinlən qavrayırlar. İnteraktiv təlim zamanı əldə olunan biliklər şagirdlərin yaddaşında daha möhkəm qalır, çünki biliklərin əldə olunması prosesində onların öz təcrübəsi, fəaliyyəti iştirak edir.

Bununla yanaşı, interaktiv metodlar təlimin tərbiyəedici funksiyasını da gücləndirir. Belə ki, şagirdlər dərs zamanı əməkdaşlıq etməyi, müxtəlif fikir və mövqelərə hörmətlə yanaşmağı öyrənirlər. Məsələn, debat və diskussiya şəraitində şagirdlər başqalarının fikirlərini dinləmək, dəlillərə əsasən mübahisə etmək bacarığı əldə edirlər. Bu cür bacarıqlar təkcə fənn bilikləri üçün deyil, eyni zamanda şagirdlərin şəxsiyyət kimi formalaşması üçün də vacibdir. İnteraktiv qrup işləri zamanı sinifdə dostluq və qarşılıqlı hörmət mühiti yaranır, bu da təlimin nəticələrinə pozitiv təsir edən psixoloji amildir. Belə mühitdə şagirdlər özlərini daha rahat ifadə edir və dərsləri daha maraqla qarşılayırlar ki, bu da nəticə etibarilə təlimin effektivliyini yüksəldir.

Aparılan bəzi araşdırmalara görə, hazırda pedaqogikada 500-dən çox interaktiv təlim metodu mövcuddur və onların ortaq məqsədi şagirdyönlü, yəni şagirdlərin müəllimdən daha çox fəal işlədiyi dərs mühitini inkişaf etdirməkdir. Bu metodların tətbiqi ilə dərslərdə demokratik bir mühit yaradılır, şagirdlərin fikirləri dinlənir və hər kəsin bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olduğu bir öyrənmə şəraiti formalaşır. Nəticədə şagirdlər dərs materialını daha yaxşı mənimsəyir, çünki onlar məlumatı öz fəallıqları nəticəsində əldə etmiş olurlar [Bayramov, Həsənova, 2021:37]. Göründüyü kimi, interaktiv metodların mahiyyət etibarilə məqsədi təlim prosesini təkcə bilik ötürülməsi aktı kimi deyil, şagirdlərin öz təcrübələrinə əsaslanaraq bilik yaratdıqları bir proses kimi qurmaqdır. Bu isə təlimin səmərəliliyini yüksəldən həlledici məqamlardandır.

V-IX siniflərdə interaktiv metodların tətbiqi xüsusiyyətləri. Ümumi orta təhsil pilləsində, xüsusilə V-IX siniflər arasında şagirdlərin yaş xüsusiyyətləri interaktiv metodların tətbiqi üçün əlverişli zəmin yaradır. Bu yaş dövründə (təxminən 10-15 yaş aralığı) şagirdlər artıq abstrakt düşüncə formalaşdırmağa başlayır, ünsiyyətə və qrup halında çalışmağa meyilli olurlar. Ona görə də interaktiv təlimin bir çox üsulları məhz orta siniflərdə uğurla tətbiq edilə bilər. Məsələn, “beyin həmləsi” (ideyaların sərbəst irəli sürülməsi) üsulu V-IX sinif şagirdləri üçün uyğundur, çünki onlar artıq müzakirə etməyə, müxtəlif ideyalar təklif etməyə intellektual baza qazanmışlar. Beyin həmləsi üsulu müzakirə edilən mövzuya şagirdlərin marağını artırır, onları sürətlə və sərbəst şəkildə cavablar axtarmağa həvəsləndirir. Bu metodun tətbiqi zamanı şagirdlər problemin həlli üçün mümkün variantları sərbəst şəkildə söyləyir, sonradan kollektiv şəkildə ən uyğun fikirlər seçilir – nəticədə, həm yeni biliklər ortaya çıxır, həm də uşaqlarda özgüvən formalaşır.

Bundan başqa, V-IX sinif materiallarının tədrisində müxtəlif rollu oyunlar, təcrübə və layihə üsulları geniş tətbiq edilə bilər. Məsələn, rollu oyunlar (rol canlandırma) tarix və ya ədəbiyyat dərslərində əhəmiyyətli hadisələri və obrazları canlandırmaq üçün istifadə edilərək şagirdlərin dərslərində daha canlı qavramasını təmin edir. Layihə metodu şagirdlərə verilən bir problemi qrup halında araşdırmaq, məlumat toplamaq və həll yolları təqdim etmək imkanı verir – bu üsul xüsusilə VIII-IX sinif şagirdlərinin tədqiqat qabiliyyətlərini inkişaf etdirmək üçün səmərəli hesab olunur. Belə interaktiv tapşırıqlar zamanı şagirdlər təkcə mövcud biliklərini tətbiq etmir, həm də mövzu üzrə yeni bilik və bacarıqlar əldə edirlər [Ağayeva, 2022:65]. Məsələn, interaktiv seminar və ya layihə fəaliyyətləri nəticəsində şagirdlər həm mövzunu dərinlən mənimsəyir, həm də əməkdaşlıq, vaxt idarəetməsi, təqdimat kimi əlavə bacarıqlara yiyələnirlər.

Fənn kurikulumlarının tələbləri də interaktiv metodların tətbiqini təşviq edir. Xüsusilə 2008-ci ildən etibarən tətbiq olunan kurikulum islahatları nəticəsində müəllimlərin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri şagirdlərin öyrəndikləri materiala fəal münasibətini formalaşdırmaq, onları tədqiqatçı mövqeyinə gətirmək olmuşdur. Buna görə hazırda dərsləklər və müəllim vəsaitləri də interaktiv tapşırıqlarla zənginləşdirilir. Məsələn, V-IX sinif “Həyat bilgisi” və ya “Azərbaycan dili” dərsləklərində mövzu xarakterinə uyğun olaraq, debat sualları, müzakirə mövzuları, kiçik layihə tapşırıqları yer alır ki, bunlar şagirdləri birbaşa dərslərində aktiv olmağa sövq edir. Hətta riyaziyyat və təbiət fənləri üzrə də situativ məsələlər, həyatı misallar vasitəsilə interaktiv öyrənməyə şərait yaradılır. Şagirdlərin bu üsullarla fəallaşdırılması nəticəsində dərslərin əhəmiyyəti gedişəti dəyişir, monotonluq azalır və dərslər “qeyri-standart” tipə keçərək daha dinamik xarakter alır.

Tədris prosesində interaktiv metodların uğurla tətbiqi üçün müəllim və şagirdlərin yeni rollara uyğunlaşması vacibdir. İnteraktiv dərslərdə müəllim artıq avtoritar idarəedici deyil, təşkilatçı, əlaqələndirici, istiqamətverici rolunda çıxış edir [Bayramov, Həsənova, 2021:37]. Müəllim dərslərin məqsədini izah edir, qrup işlərinin gedişətinə nəzarət edir, lazım gəldikdə tövsiyələr verir, lakin öyrənmə prosesinin əsas “yükünü” şagirdlərin üzərinə qoyur. Şagirdlər isə öz növbəsində eksperimentator, tədqiqatçı, yaradıcı subyektlərə çevrilirlər. Onlar birlikdə problem həll edir, məlumat mübadiləsi aparır, bir-birini öyrədir və əməkdaşlıq edirlər. Məsələn, interaktiv “keys” (case study) metodunun tətbiqi ilə keçirilən fizika dərslərində müşahidə olunub ki, müəllim və şagirdlərin özünəməxsus

öhdəlikləri formalaşır – müəllim situasiyanı təqdim edib istiqamət verir, şagirdlər isə vəziyyəti təhlil edib həll yollarını tapırlar [Abdurazaqov, Məmmədova, 2022:75]. Belə dərslərdə şagirdlər real həyatla əlaqəli situasiyaları araşdırır, alternativ həll variantlarını qiymətləndirir və ən optimal qərarı əsaslandırırlar. Bu proses həm fənn üzrə biliyin dərinləşməsinə, həm də şagirdlərin analiz, qərarvermə bacarıqlarının inkişafına gətirib çıxarır. Şagirdlərin dərslərə belə aktiv qoşulması onların dərslərə həvəsini artırır, öyrənməni “canlı” təcrübəyə çevirir və nəticədə dərslərin effektivliyini yüksəldir.

Qeyd edək ki, interaktiv metodların V-IX siniflərdə tətbiqi zamanı şagirdlərin psixoloji xüsusiyyətlərini də nəzərə almaq lazımdır. Bu yaş qrupunda yeniyetmələr özlərini ifadə etməyə, diqqət cəkməyə meyilli olurlar. İnteraktiv fəaliyyətlər (məsələn, səhnəcik qurma, debat, layihə təqdimatı) onlara özünü göstərmək imkanı yaratdığından yeniyetmələr belə dərslərə daha həvəslə qatılırlar. Eyni zamanda, bu dövrdə şagirdlər bəzən müəllim avtoritetinə qarşı həssas ola bilərlər – interaktiv dərslər modeli isə demokratik ab-hava yaratdığı üçün müəllimlə şagird arasında qarşılıqlı inam və hörmət formalaşdırır. Nəticə etibarilə, şagirdlər müəllimi bir yönləndirici mentor kimi görüb, dərslərin prosesində daha məsuliyyətli və aktiv olurlar. Bütün bunlar interaktiv metodların orta siniflər üçün xüsusilə səmərəli olmasına şərait yaradır.

İnteraktiv metodların sistemli tətbiqi: çətinliklər və perspektivlər. İnteraktiv təlim metodlarının təsirini maksimum dərəcədə hiss etmək üçün onların sistemli şəkildə tətbiqi son dərəcə vacibdir. Sistemlilik dedikdə, bu metodların tədris prosesinin ayrılmaz bir parçasına çevrilməsi, yəni hər bir dərslərə, hər mövzuya uyğun interaktiv yanaşmanın planlı şəkildə daxil edilməsi nəzərdə tutulur. Əgər interaktiv üsullar yalnız aradığı, təsadüfi şəkildə tətbiq olunarsa, onların təsiri məhdud qala bilər. Məsələn, bir müəllim semestr ərzində cəmi bir-iki dərslərdə qrup işi və ya müzakirə təşkil edərsə, bu, şagirdlərin ümumi öyrənmə vərdişlərində ciddi dəyişiklik yaratmaya bilər. Lakin əgər həmin müəllim hər mövzuda məqsədyönlü şəkildə şagird fəallığını tələb edən tapşırıqlar qurarsa, zamanla şagirdlərdə fəal öyrənmə vərdişləri formalaşar. Beləliklə, interaktiv metodların davamlı tətbiqi şagirdlərin dərslərə hazırlıq, araşdırma, müzakirə aparma kimi bacarıqlarını daimi inkişafda saxlayır və nəticədə təlim prosesinin ümumi keyfiyyətini yüksəldir.

Sistemli tətbiqin təmin olunması üçün bir neçə mühüm şərt mövcuddur. Əvvəla, müəllimlərin peşəkar hazırlıq səviyyəsi yüksək olmalıdır. İnteraktiv metodlardan düzgün və səmərəli istifadə etmək müəllimdən çeviklik, yaradıcılıq

və metodik ustalıq tələb edir [Paşayeva, 2023]. Hər dərsin mövzusunə, zamanına, sinfin səviyyəsinə uyğun interaktiv üsulu seçmək, onun üçün lazım olan resursları hazırlamaq və dərsin gedişatını qabaqcadan planlaşdırmaq lazımdır. Bu iş müəllimin əlavə vaxt və enerji sərf etməsini tələb edir. Təcrübəli müəllimlər interaktiv dərslər planlaşdırarkən mövzunu kiçik məntiqi hissələrə ayırır, hər hissə üçün şagirdləri cəlb edəcək tapşırıqlar düşünür, suallar hazırlayırlar. Məsələn, müəllim əvvəlcədən “mühazirə + sual-cavab + qrup işi + təqdimat” kimi mərhələli bir interaktiv ssenari qurmalıdır ki, dərslər ahəngdar və məqsədyönlü keçsin. Bütün bunlar asan olmayıb, ciddi pedaqoji ustalığa tələb edir [Məmmədova, Həsənova, 2019:25].

Daha sonra məktəb rəhbərliyi və ümumi təhsil mühiti interaktiv təlimə dəstək verməlidir. Əgər məktəbdaxili mühit hələ də köhnə ənənəvi üsullara alışmışdırsa, müəllimlərin yeni metodları sistemli şəkildə tətbiqi çətinləşə bilər. Məsələn, siniflərdə parta düzülüşü, otaqların təchizatı interaktiv qrup işləri üçün uyğun olmalıdır. Qrup işləri və oyunlar üçün çevik masa-stul düzümü, vizual materialların nümayişi üçün proyektor və ya lövhə imkanları kimi infrastruktur məsələləri həll edilməlidir. Həmçinin məktəb rəhbərliyi müəllimləri interaktiv metodlara görə dəstəkləməli, onların bu sahədə təlimlərə qatılmasını təşviq etməlidir. Əgər müəllim interaktiv dərslərə görə sinifdə səs-küy yarandığı üçün danlanırsa, o zaman növbəti dəfə risk almaq istəməyəcək. Buna görə məktəbin ümumi iqlimi yaradıcı pedaqoji təcrübəyə açıq olmalı, müəllimlər arasında ən yaxşı interaktiv metod nümunələri paylaşılmalıdır.

Sistemli tətbiqin qarşısındakı digər bir maneə vaxt məhdudluğu və kurikulum yüküdür. Bəzi müəllimlər düşünə bilər ki, interaktiv fəaliyyətlər dərslərdə çox vaxt aparır və nəticədə proqram materialını çatdırmaq çətinləşir. Doğrudur ki, məsələn, mühazirə deyib mövzunu bitirmək bir dərslər saatında mümkündürsə, interaktiv üsulla eyni mövzuya bəlkə də iki dərslər saatı sərf etmək lazım gələ bilər. Lakin aparılan müşahidələr göstərir ki, interaktiv təlimdə şagird mövzunu dərinlənən anladığı üçün sonradan təkrar izaha ehtiyac azalır və ümumilikdə mövzulara ayrılan vaxt kompensasiya olunur [Ağayeva, 2022:65]. Bununla belə, müəllimlər interaktiv metodları planlayarkən vaxtdan səmərəli istifadə etməyi öyrənməlidirlər. Məsələn, dərslər əvvəlində qısa bir motivasiya sualı və ya tapşırığı ilə şagirdləri fəallaşdırmaq, əsas izah zamanı müzakirə elementlərindən faydalanmaq, sonda isə nəticələri qısa təqdim etməklə zaman idarəetməsi baxımından effektiv ola bilər.

Təcrübələr göstərir ki, interaktiv metodların davamlı tətbiqi nəticəsində zamanla şagirdlərin özlərinin də dərse yanaşması dəyişir. Əgər əvvəlcə bəzi şagirdlər fəal iştiraka çəkinsələr belə, müntəzəm interaktiv dərslər onların özgüvənini artırır, müzakirələrə alışdırır. Sistematik fəal öyrənmə mühiti yarandıqda şagirdlər tədricən “öyrənən” rolunu mənimsəyir, təşəbbüs göstərməyə başlayırlar. Belə siniflərdə müəllim bir müddət sonra görür ki, şagirdlər artıq suallarla müraciət edir, əlavə tapşırıq istəyir, qrup işlərində liderlik göstərilir. Bu, interaktiv metodların davamlı tətbiqinin nəticəsində formalaşan müsbət tədris mədəniyyətidir [İbrahimov, Hüseyinzadə, 2018].

Sistemli tətbiqin gələcək perspektivinə nəzər yetirsək, görürük ki, XXI əsr bacarıqlarının – tənqidi düşünmə, yaradıcılıq, əməkdaşlıq, ünsiyyət – inkişafı məhz interaktiv təlim mühitində mümkün olur. Gələcəyin cəmiyyətində uğur qazanmaq üçün şagirdlər yalnız faktları bilmək yox, onları tətbiq etməyi, yeni situasiyalara uyğunlaşmağı bacarmalıdır. İnteraktiv metodlar isə şagirdlərə məhz bu keyfiyyətləri aşılayır. Ona görə də uzunmüddətli perspektivdə təhsil prosesinin interaktivləşdirilməsi vacib strateji xəttidir. Bu yolda müəllimlərin peşəkar hazırlığına daha çox diqqət yetirilməli, pedaqoji fakültələrdə gələcək müəllimlər interaktiv metodikanı dərinlən öyrənməlidirlər. Eyni zamanda, təhsil sahəsində elmi-tədqiqat işləri də interaktiv təlimin müxtəlif aspektlərinə fokuslanmalıdır – məsələn, müxtəlif fənlər üzrə hansı interaktiv üsullar daha effektivdir, şagird nailiyyətlərinə təsiri necədir və s. Bu sahədə aparılan lokal tədqiqatlar (məsələn, müəyyən fənn və sinif üzrə eksperimental interaktiv dərslərin nəticələrinin ölçülməsi) interaktiv metodların daha da təkmilləşdirilməsinə xidmət edəcəkdir [ARTN, 2013:109].

Nəhayət, interaktiv təlimin sistemli tətbiqi üçün valideyn icmasının və cəmiyyətin də maarifləndirilməsi önəmlidir. Ənənəvi təhsilə alışmış bəzi valideynlər interaktiv dərsləri “oyun kimi vaxt itkisi” hesab edə bilər. Buna görə məktəblər valideynlərə interaktiv təlimin üstünlüklərini izah etməli, açıq dərslər vasitəsilə onları bu prosesə cəlb etməlidir. Cəmiyyət interaktiv, yaradıcı düşüncəli, əməkdaşlığa açıq gənclər yetişməsinin əhəmiyyətini anladıqca bu metodlara dəstək artacaq. Beləliklə, müəllim-şagird-valideyn üçbucağının hər tərəfi interaktiv yanaşmanın dəyərini qəbul etdikdə, onun təhsil sistemində kök salması və davamlı şəkildə tətbiqi asanlaşacaq.

Nəticə/Conclusion

Araşdırmamız göstərir ki, interaktiv təlim metodlarının tədris prosesinə sistemli inteqrasiyası təhsil keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün mühüm əhəmiyyət

kəsb edir. İnteraktiv yanaşma sayəsində şagirdlər bilikləri mənimsəmə prosesinə birbaşa cəlb olunur, bu da dərsin səmərəliliyini artırır, çünki “mənə cəlb et – anlayacağam” prinsipi işləyir. V-IX sinif materiallarının təhlili əsasında məlum olur ki, şagirdlərin yaşı və psixoloji xüsusiyyətləri bu dövrdə interaktiv metodlardan maksimum fayda götürməyə imkan verir. Həm humanitar, həm də dəqiq fənlər üzrə düzgün seçilmiş fəal metodlar – beyin həmləsi, müzakirə, qrup işi, layihə və s. – şagirdlərin dərslə marağını artırır, onların dərk etmə fəallığını təmin edir və əldə etdikləri bilikləri praktikada tətbiq etməyə şərait yaradır. Nəticədə, şagird nailiyyətlərində və inkişafında nəzərəçarpan yüksəliş müşahidə olunur.

Məqalədə vurğulanan məqam odur ki, interaktiv metodlar təsirini ancaq onların davamlı və planlı tətbiqi halında tam göstərə bilər. Müəyyən edildi ki, əgər bu metodlar sistemli surətdə hər dərslə prosesinə daxil edilərsə, şagirdlərdə müstəqil və tənqidi düşünmə, ünsiyyət, əməkdaşlıq bacarıqları daimi inkişaf edir. İnteraktiv mühitə alışan şagirdlər zamanla öz öyrənmələrinə daha çox sahib çıxır, dərslərdən kənar da aktiv öyrənməyə meyilli olurlar. Bu, müasir təhsilin əsas məqsədlərindən biri olan “öyrənməyi öyrətmək” hədəfinə uyğun gəlir.

Tədqiqat prosesində interaktiv təlimin tətbiqində mövcud olan bəzi çətinliklər də nəzərdən keçirildi. Müəllimlərin metodik hazırlığı, vaxt məhdudiyəti, infrastruktur çatışmazlığı kimi amillər interaktiv metodların geniş tətbiqini ləngidə bilər. Lakin düzgün yanaşma və dəstək mexanizmləri ilə bu maneələri aradan qaldırmaq mümkündür. Xüsusilə müəllimlər üçün mütəmadi təlimlərin təşkili, məktəb rəhbərliyi tərəfindən interaktiv təşəbbüslərin təşviqi, həmçinin uğurlu təcrübələrin bölüşülməsi vacibdir.

Yekun olaraq, deyə bilərik ki, interaktiv metodların sistemli tətbiqi təlim prosesinin həm effektivliyini, həm də keyfiyyətini artıran bir strategiyadır. Bu metodların tətbiq olunduğu siniflərdə şagird nailiyyətlərinin yüksəldiyi, dərslə marağın artdığı, məzunların isə daha təşəbbüskar və yaradıcılıq qabiliyyətinə malik olduğu müşahidə edilir. Gələcəkdə təhsilimizin daha da inkişafı interaktiv, tələbəyənlü yanaşmaların genişlənməsi ilə sıx bağlı olacaqdır. Bu istiqamətdə atılacaq addımlar – istər pedaqoji kadr hazırlığında, istər kurikulumun zənginləşdirilməsində, istərsə də məktəbdaxili ənənələrin formalaşmasında – vəhdət təşkil etməlidir. İnteraktiv təlimə keçid yalnız ayrı-ayrı innovativ müəllimlərin deyil, bütövlükdə təhsil ictimaiyyətinin məqsədyönlü fəaliyyəti sayəsində reallaşdırıla bilər. Belə bir sistemli yanaşma nəticəsində təhsil prosesimiz